

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT MOLIYA INSTITUTI

**BYUDJET HISOBI VA DAVLAT JAMG'ARMALARI
FAKULTETI**

«BYUDJET HISOBI» KAFEDRASI

«BYUDJET HISOBI» FANIDAN

KURS ISHI

Mavzu: Mehnat haqi hisobi

Bajardi: BH-80 guruhi

talabasi Ibragimova Sh.

Tekshirdi: K.o`q. K.Ibragimov

Toshkent-2014

МУНДАРИЖА

	бетлар
Кириш	3
I - БОБ Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг назарий асослари	
1.1. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини ташкил этишнинг мақсади, вазифалари ва хусусиятлари.....	6
1.2. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг меъёрий –ҳуқуқий асослари.....	15
II - БОБ Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг амалдаги тизими	
2.1. Бюджет ташкилотларида ходимлар меҳнат ҳақисини ҳисоблаш ва ҳисобварақларда акс эттириш.....	22
2.2. Бюджет ташкилотларида ходимлар меҳнат ҳақисидан чегириладиган даромад солиғи ва мажбурий ушланмалар ҳисоби	29
2.3. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини такомиллаштириш масалалари.....	36
	41
Хулоса	42
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	

Кириш

Республикамызда амалга оширилаётган ислохотларда иқтисодий эркинлаштириш ва бозор муносабатларини ривожлантириш талабларига жавоб бера оладиган ҳисоб тизимини яратиш муҳим ўрин тутди. Чунки жамиятимиз ижтимоий-иқтисодий ҳаётида юз берган ва бераётган туб ўзгаришлар, уларни миқдор жиҳатдан ифодалаш ва сифат жиҳатдан тавсифлаш, назорат ва таҳлил қилиш ҳамда бошқарув қарорларини қабул қилиш учун зарур бўлган ахборотлар олишда асосан ҳисоб тизимига мурожаат қилинади. Шу ўринда алоҳида таъкидлаш лозимки, давлат бюджетидан молиялаштириладиган бюджет ташкилотларининг ҳисоб юритиш тизими ва молиявий ҳисоботларни тайёрлаш тартибини бозор муносабатлари талаблари асосида қайта кўриб чиқиш, ривожлантириш ва такомиллаштириб бориш давлатимиз бюджет тизимида амалга оширилаётган ислохотларнинг бош мақсадидир.

Президентимиз И.А.Каримов ўз маърузаларида таъкидлаганларидек, “...2013 йилнинг биринчи чорагида ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқариш 7,5 фоизга ошди. Иқтисодий ўсиш мамлакат макроиқтисодий барқарорлигини янада мустаҳкамлаш орқали таъминланди. Бунда инфляция даражаси паст кўрсаткични ва давлат бюджети профицити ялпи ички маҳсулотга нисбатан 0,4 фоизни ташкил қилди”¹ ушбу кўрсаткичларнинг шаклланишида ҳисоб юритиш тизими муҳим аҳамият касб этади.

Мамлакатимиз бюджет тизимида маблағлардан оқилона ва самарали фойдаланиш борасида амалга оширилаётган чора тадбирлар ва Давлат сетори бухгалтерия ҳисоби халқаро стандартлари талабларидан келиб чиқиб бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини ташкил қилиш ва юритишни босқичма-босқич ислох қилиб бориш замон талаби ҳисобланади.

¹ Ўзбекистон Республикасини 2013 йилнинг биринчи чорагида ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари тўғрисида И.А.Каримов маърузаси. Халқ сўзи № 84-сон.

Республикаимиз бюджет тизимида оширилаётган ислохотларда белгиланган устувор вазифларни рўёбга чиқаришда бюджет маблағларидан янада мақсадли ва оқилона фойдаланишни таъминлаш учун бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини такомиллаштириш масаласини яхлит ҳолда ўрганиш лозимлиги ушбу мавзуда курс ишини ёзиш заруриятини келтириб чиқармоқда.

Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисоби жараёнида юзага келадиган иқтисодий муносабатлар курс ишининг предмети ҳисобланади.

Бюджети тизимида амалга оширилаётган ислохотлар жараёнида бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини такомиллаштириш бўйича тегишли хулосалар ва тавсиялар ишлаб чиқиш курс ишининг мақсади ҳисобланади.

Курс ишининг вазифалари:

- бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини ташкил қилишни назарий жиҳатдан асослаш;
- бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг ўзига хос хусусиятларини кўрсатиб бериш;
- бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини ташкил этишнинг зарурлигини асослаш;
- бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини юритишда ҳужжатлаштириш кетма-кетлиги, ҳисоблашувларни ҳисобварақлар ва ҳисоб регистрларида акс эттириш тартибини ёритиш;
- бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини такомиллаштириш бўйича тавсияларни асослаш.

Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисобини ислоҳ қилиш жараёнида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини

алоҳида ўрганиш, уларни тадқиқ қилиш ҳозирги куннинг долзарб масалаларидан ҳисобланади бу эса ўз навбатида курс иши мавзусининг назарий ҳамда амалий аҳамияти ҳисобланади.

Бюджет маблағларидан оқилона фойдаланиш, маблағларнинг назоратини амалга ошириш, мажбуриятларни тўғри акс эттиришда “Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисоби” фойдаланиш мумкин бўлган муҳим кўрсатма сифатида ҳам алоҳида аҳамият касб этади.

Курс иши таркибининг қисқача тавсифи. Курс иши кириш, иккита боб, хулоса ва тавсиялар, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат.

Курс ишининг кириш қисмида мавзунинг долзарблиги асосланиб, унинг ўрганилганлик даражаси, мақсади ва вазифалари ҳамда унинг назарий ва амалий аҳамияти кенг ёритилган.

Курс ишининг биринчи боби “Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг назарий асослари” деб номланиб, мазкур бобда бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини ташкил этишнинг мақсади ва вазифалари, бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг меъёрий –ҳуқуқий асослари ёритилган.

Курс ишининг “Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг амалдаги тизими” деб номланган иккинчи бобда бюджет ташкилотларида ходимлар меҳнат ҳақисини ҳисоблаш ва ҳисобварақларда акс эттириш, бюджет ташкилотларида ходимлар меҳнат ҳақисидан чегириладиган даромад солиғи ва мажбурий ушланмалар ҳисоби, бюджет ташкилотларида ходимлар меҳнат ҳақиси бўйича мажбуриятларнинг тўлови ҳисоби ҳамда бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини такомиллаштириш масалалари ёритиб берилган.

Курс ишининг хулоса ва тавсиялар қисмида мавзуни ўрганиш натижасида юзага келган хулоса ҳамда бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини такомиллаштириш бўйича асосланган таклиф ва тавсиялар берилади.

I-Боб. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг назарий асослари

1.1. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини ташкил этишнинг мақсади, вазифалари ва хусусиятлари

Мамлакат иқтисодиётининг барқарор ривожланишида молиявий-иқтисодий кўрсаткичларни шакллантириш муҳим аҳамият касб этиб, ушбу кўрсаткичларни шакллантириш бухгалтерия ҳисоби олдига қўйилган муҳим вазифа ҳисобланади.

Молия тизимида бюджет маблағларидан оқилона фойдаланиш, маблағларни тақсимлаш ва қайта тақсимлашда, маблағлар устидан назоратни амалга оширишда муҳим бўлган ахборотлар бюджет ҳисоби томонидан шакллантирилган ҳисоботлар асосида шакллантирилади. Бюджет ижроси жараёнида Давлат бюджети маблағлари истеъмолчилари ҳисобланган бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисобини ташкил қилиш ва юритишни ислоҳ қилиш бюджет тизимини самарали бошқаришда ишончли ахборотлар билан таъминлашда муҳим восита ҳисобланади. Бюджет ташкилотларида энг муҳим ҳисоб объектларидан ҳисобланган ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисоби бюджет маблағларидан самарали фойдаланишни баҳолашда алоҳида ўрин тутади.

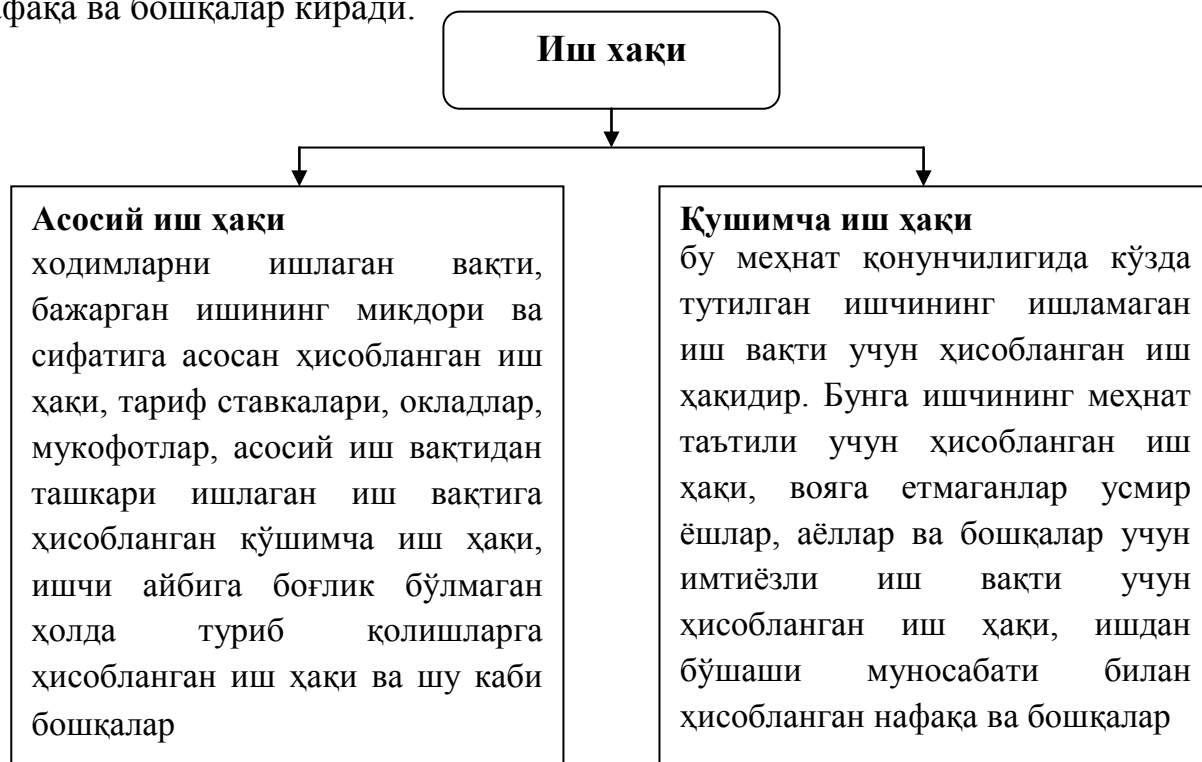
Бюджет ташкилотларида даромадлар ва харажатлар сметалари ижросини амалга ошириш жараёнида камомадлар, хизмат сафарлари, иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловлар бўйича ходимлар билан, стипендия тўловлари бўйича талабалар билан ҳисоблашувлар амалга оширилади.

Меҳнат муносабатларини, шу жумладан, ходимлар меҳнатига ҳақ тўлашни юридик асосини меҳнат тўғрисидаги қонуний ҳужжатлар,

хўжалик субъектларнинг жамоа шартномаларини ва бошқа муайян меъёрий ҳужжатлар ташкил этади.

Маълумки иш ҳақи, ўз навбатида, асосий ва қўшимча иш ҳақиға бўлинади: Асосий иш ҳақиға, ходимларни ишлаган вақти, бажарган ишининг миқдори ва сифатиға асосан ҳисобланган иш ҳақи, тариф ставкалари, окладлар, мукофотлар, асосий иш вақтидан ташқари ишлаган иш вақтиға ҳисобланган қўшимча иш ҳақи, ишчи айбига боғлиқ бўлмаган ҳолда туриб қолишларға ҳисобланган иш ҳақи ва шу каби бошқалар киради.

Қушимча иш ҳақи, бу меҳнат қонунчилигида кўзда тутилган ишчининг ишламаган иш вақти учун ҳисобланган иш ҳақидир. Бунга ишчининг меҳнат таътили учун ҳисобланган иш ҳақи, вояға етмаганлар усмир ёшлар, аёллар ва бошқалар учун имтиёзли иш вақти учун ҳисобланган иш ҳақи, ишдан бўшаши муносабати билан ҳисобланган нафақа ва бошқалар киради.

1.1.1-чизма. Асосий ва қўшимча иш ҳақи таркиби².

² С.Мехмонов Бюджет ҳисоби. “Фан ва технологиялар” 2012.

Меҳнатга ҳақ тўлашни иккита шакли мавжуд: ишбай ва вақтбай. Меҳнат ҳақини ҳисоблашнинг ишбай шаклида иш ҳақи - ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг ҳажми, сифати, бажарилган ишлар ва кўрсатилган хизматлар ҳажмига кўра ҳисобланади. Меҳнат ҳақини ҳисоблашнинг вақтбай шаклида меҳнат ҳақи ишланган иш соатларига мувофиқ, штатлар жадвалидаги тариф ставкаларига асосланган ҳолда ҳисобланади.

Тариф сеткаси - бу разрядлар ва уларга тегишли бўлган тариф коэффициентлари кўрсатиладиган ҳужжатлардир. Биринчи разряднинг тариф коэффициента бирга тенг бўлиб, разряд ортган сари тариф коэффициента ҳам ортиб боради.

Тариф ставкаси-ишчининг разрядига мувофиқ унга маълум вақт бирлиги (соат, кун) учун тўланадиган ҳақ миқдорини аниқ-лайди. Одатда тариф ставкаси биринчи разряд учун белгиланади, колган разрядлар учун эса биринчи разряд тариф ставкасини колган разрядлар тариф коэффициентиға йуналтириш йўли билан аниқланади.

Ходимнинг меҳнат ҳақини топиш учун разряд бўйича тариф коэффициентини энг кам иш ҳақи миқдорига кўпайтириш орқали аниқланади.

Меҳнатга ҳақ тўлашнинг ягона тариф сеткаси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.

Бюджет ташкилотларида асосан вақтбай асосида иш ҳақи тўланади. Бунда ҳар қайси бюджет ташкилоти намунавий штатлар жадвалига асосланиб штат бирликларини шакллантиради ва белгиланган тартибда разрядларини қуйиб ойлик иш ҳақини (окладларини) ҳисоблайди ва штатлар жадвалини шакллантиради. Ҳозирда бюджет ташкилотларида штатлар жадвалига киритилган баъзи лавозимлар бўйича қонунчиликка асосан белгиланган ойлик иш ҳақлари тайинланади. Бюджет

ташкilotларида «Бюджет ташкilotлари ходимларини моддий рағбатлантириш махсус жамғармаси тўғрисида йуриқнома» (Ўз.Р. АВ. томонидан 1995 йил 20 сентябрда № 177-сон билан руйхатдан угган) асосан ойлик иш ҳақиға нисбатан 15 фоиз микдорида ходимларини моддий рағбатлантириш махсус жамғармаси ташкил этилади ва ушбу низом талаблари бўйича мукофот, моддий рағбатлантириш кўринишида сарфланади.

Бюджет ташкilotларида вақтбай асосида иш ҳақи ҳисобланишида тасдиқланган иш вақтини ҳисобға олиш табелиға асосланади. Иш ҳақи ҳисоблаш учун штатлар жадвалида белгиланган ойлик иш ҳақини ҳақиқатда ишлаган иш кунларига бўлиш йўли билан аниқланади. Бюджет ташкilotларида ишловчи ходимлар иш ҳақиға қўшимча тўловлар (моддий рағбатлантириш ва бошқалар) ходимларини моддий рағбатлантириш махсус жамғармаси ҳисобидан ёки қонунчиликда белгиланган тартибда бюджетдан ташқари маблағлар ҳисобига (манбааси мавжуд бўлганда) тўланади.

Меҳнат қонунчилиғига асосан бюджет ташкilotлари ходимлари хар йили меҳнат таътилиға чиқиш ҳуқуқиға эға. Бунда меҳнат таътилиға чиқиши бўйича буйруқ расмийлаштирилгандан сўнг бухгалтерия томонидан ўрнатилган тартибда меҳнат таътили учун иш ҳақи ҳисобланади. Меҳнат таътили учун иш ҳақи ҳисоблашда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 11мартдаги 133 сон қарори билан тасдиқданган «Уртача ойлик иш ҳақини ҳисоблаб чиқариш тартиби»ға кўра ўртача ойлик иш ҳақи ҳисоблаб топилади. Унга кўра ҳисобланаётган вақтдаги штатлар жадвали бўйича белгиланган ойлик иш ҳақиға бир йил давомида ойлик иш ҳақидан ташқари қўшимча олган мукофотлар, бошқа тўловларни 12/1 қўшилиб чиққан натижа 25,4 коэффициентға бўлиш йўли билан бир кунлик меҳнат таътили учун иш

ҳақи топилади. Бир кунлик меҳнат таътили учун иш ҳақини таътил кунларига кўпайтириш йўли билан меҳнат таътили учун иш ҳақи топилади.

Вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик нафақаларини ҳисоблаш «Давлат ижтимоий суғуртаси бўйича нафақалар тайинлаш ва тартиби тўғрисида Низом» талаблари асосида амалга оширилади. Унга кўра касаллик варақасига асосан ходимнинг ҳақиқатда вақтинча меҳнат қобилиятини йўқотган иш кунлари учун юқорида келтириб утилган тартибда ўртача иш ҳақи аниқланиб меҳнат стажидан келиб чиқиб миқдори аниқланади. Низомга кўра қуйидаги тартиб белгиланган:

Вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик нафақаси иш стажининг давомийлигидан катъи назар иш ҳақининг 100 фоизи миқдорида қуйидагиларга тўланади:

ишлаётган Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиларига;

байналмилал жангчиларга ва уларга тенглаштирилган бошқа шахсларга;

карамоғида 16 ёшга (ўқувчилар 18 ёшга) етмаган уч ёки ундан ортиқ болалари бўлган ходимларга;

Чернобил АЭСдаги авария оқибатларини тугатишда қатнашган ва авария натижасида радиоактив ифлосланиш зонасидан эвакуация қилинган ва кўчирилган, қон ҳосил қилувчи органлар касалликлари, қалқонсимон без ва хавфли ўсмалар билан боғлиқ касалликларга чалинган ходимларга;

меҳнатда майибланиш ва касб касаллиги натижасида вақтинча меҳнатга қобилиятсиз бўлган ходимларга.

Ижтимоий аҳамиятга эга бўлган касалликлар бўйича ҳисобда турган ходимларга улар томонидан давлат ижтимоий суғурта бадали тўлаган даврининг (умумий иш стажининг) давомийлигига боғлиқ равишда

вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик нафақаси қуйидаги миқдорларда тўланади:

а) умумий иш стажи 8 йил ва ундан ортиқ бўлган ходимларга иш ҳақининг 100 фоизи миқдорида;

б) умумий иш стажи 5 йилдан 8 йилгача бўлган ходимларга иш ҳақининг 80 фоизи миқдорида;

в) умумий иш стажи 5 йилгача бўлган ходимларга меҳнат ҳақининг 60 фоизи миқдорида.

Юқорида назарда тутилган ходимлардан ташқари қолган ходимларга вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик бўйича нафақа қуйидаги миқдорларда тўланади:

а) умумий иш стажи 8 йил ва ундан ортиқ бўлган ходимларга ҳамда 21 ёшга етмаган чин (сағир) етимларга иш ҳақининг 80 фоизи миқдорида;

б) умумий иш стажи 8 йилгача бўлган ходимларга иш ҳақининг 60 фоизи миқдорида.

Ташкилотда меҳнатга лаёқатсизлик нафақаларини тайинланиши бўйича ижтимоий суғурта комиссияси таркиби кадрлар бўлими, касаба уюшмаси, бухгалтерия бўлими ходимларидан иборат тасдиқланади. Ҳар ойда ушбу комиссия томонидан бир марта йиғилиш ўтказилиб баённома асосида тушган касаллик варақалари бўйича меҳнатга лаёқатсизлик нафақалари ва бошқа ижтимоий суғурта нафақалари тайинланади.

Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини ташкил қилишдан мақсад – фойдаланувчиларни ташкилотда ишловчи ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоб-китоблар тўғрисида ишончли ахборотлар билан таъминлашдан иборат.

Ушбу мақсадни амалга оширишда қуйидаги вазифалар амалга оширилиши лозим:

- Қонунчилик талаблари асосида меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини тўғри ташкил қилиш;
- Ходимларга меҳнат ҳақини ташкилот сематалари доирасида тўғри ҳисоблаш;
- Меҳнат ҳақи бўйича даромад солиғи ва мажбурий ушланмаларни тўғри ҳисоблаш;
- Ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувларни бошланғич ҳужжатлар асосида бухгалтерия ҳисоби ҳисобварақларида акс эттириш;
- Меҳнат ҳақи бўйича мажбуриятлар тўловини ўз вақтида ҳисобда акс эттириб бориш;
- Меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувларни ҳисобга олиш орқали ҳисоботларни шакллантириш.

Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувларни ҳисобда акс эттириш бўйича қуйидаги бошланғич ҳужжатларни келтириб ўтиш мумкин: табель, иш ҳажмини бажарганлик тўғрисидаги наряд (билдиришнома), касаллик варақаси, рағбатлантириш бўйича буйруқлар ва бошқалар.

Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар 173 счётада ҳисобга олинади. Ушбу счётада пассив счётада ҳисобланиб ҳисобланган меҳнат ҳақи бўйича мажбуриятлар ушбу счётада кредит томонида, меҳнат ҳақи бўйича мажбуриятларнинг тўланиши ушбу счётада дебет томонида акс эттирилади (1.1.2-чизма).

Иш ҳақи, мукофотлар, турли моддий ёрдамлар ва бошқа тўловлар ойига бир марта ҳисоблаб ёзилади ва ҳисобда жорий ойнанинг охири кунида акс эттирилади.

“Ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоб-китоблар” счёти

Дт

Кт

Иш ҳақи бўйича
мажбуриятларнинг тўлови:

1. меҳнат ҳақи;
2. рағбатлантириш ва устамалар;
3. моддий ёрдам;
4. меҳнат таътили (ишдан бўшаш пайтдаги ҳисоб-китоблар) ва бошқалар.

Иш ҳақи бўйича
мажбуриятларни ҳисоблаш ва
ҳисобда акс эттириш:

1. меҳнат ҳақи;
2. рағбатлантириш ва устамалар;
3. моддий ёрдам;
4. меҳнат таътили (ишдан бўшаш пайтдаги ҳисоб-китоблар) ва бошқалар.

1.1.2-чизма. “Ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоб-китоблар” счётининг схематик кўриниши³.

Иш ҳақини ҳисоблаб ёзиш учун қуйидагилар асосий ҳужжатлар ҳисобланади: ташкилотнинг ишга қабул қилганлик, бўшатганлик ва ходимларни тасдиқланган штатлар жадвали ва иш ҳақи ставкаларига мувофиқ жойдан-жойга кўчириш ҳақидаги буйруқлари, 421-сон шаклдаги фойдаланилган иш вақти ҳисоби ва иш ҳақи ҳисоблаш табели ва бошқа ҳужжатлар.

Табеллар ташкилот раҳбарининг буйруғи билан тайинланган шахслар томонидан ҳар ойда белгиланган шаклда юритилади. Табеллар бутун ташкилот бўйича ёки тузилмавий бўлинмалар (бўлимлар, бўлинмалар, факультетлар, лабораториялар ва бошқалар)га бўлинган ҳолда юритилади. Ойнинг охирида табель бўйича ишланган кунларнинг умумий миқдори, шунингдек, ортиқча ишланган соатлар аниқланади. Тўлдирилган ва тегишли имзолар билан расмийлаштирилган табель ва бошқа ҳужжатлар белгиланган муддатда иш ҳақи ҳисоблаб ёзиш учун бухгалтериям топширилади.

³ Муаллиф томонидан мустақил тузилган.

Ойнинг биринчи ярми учун ходимларга аванс берилади. Аванс белгиланган тартибда ушлаб қолиниши керак бўлган солиқ суммасини ҳисобга олмаган ҳолда, коидага кўра, иш ҳақининг 40 фоизи миқдориди белгиланади. Аванс 389-сон шаклдаги иш ҳақи, аванс бериш учун тўлов қайдномаси бўйича берилади.

Ой учун иш ҳақи ҳисоблаб ёзиш ва ойнинг иккинчи ярми учун тўлаш одатда, Т-49-сон шаклдаги ҳисоб-китоб тўлов қайдномаси бўйича амалга оширилади. Ушбу ҳисоб-китоб тўлов қайдномасига ходимларнинг фамилияси, исми ва отасининг исми, ҳисобланган иш ҳақи ва нафақалар суммаси, берилган аванс, ушланган солиқлар ва бошқа суммалар ёзилади.

Ишдан бўшашда ёки таътилга кетишда қилинган ҳисоб- китоблар 425-сон шаклдаги таътил бериш (ишдан бўшаш) бўйича ҳисоб ёзуви бўйича амалга оширилади. Бу ҳисоб-китоблар бўйича ҳисобланган суммалар жорий ой учун очилган ҳисоб-китоб-тўлов қайдномаларига киритилади. Ишдан бўшашда ёки меҳнат таътилига кетишда қилинадиган бундай ҳисоб-китоблар, ҳисоб- китоб даври оралиғига тўғри келиб қолган ҳолларда, тўловлар 389- сон шаклдаги тўлов қайдномаси ёки касса чиқим ордерлари орқали амалга оширилади. Бу ҳисоб-китоблар орқали ҳисобланган ва тўланган суммалар жорий ой ҳисоб-китоб-тўлов қайдномаларига киритилади.

1.2.Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг меъёрий –ҳуқуқий асослари

Ҳар бир хўжалик юритувчи субъект фаолиятини амалга ошириш ва улар ҳисобини юритишнинг ҳуқуқий ҳамда услубий асоси бўлганидек, бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисобини ташкил қилиш ва юритишнинг ҳам муқаммал ҳуқуқий асоси ишлаб чиқилган. Бунда барча ҳисоб объектларида амалга ошириладиган ҳисоблашлар ва уларни ҳисобда акс эттириш қамраб олинган. Юқоридаги каби, бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини ташкил қилиш ҳамда юритишнинг меъёрий-ҳуқуқий асоси мавжуд. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар қатта бир ҳисоб объекти бўлгани сабабли унинг меъёрий-ҳуқуқий асосларини алоҳида ўрганиш талаб этилади (1.2.1-чизма).

Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг меъёрий-ҳуқуқий асослари қуйидагилар:

Ўзбекистон Республикаси “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги Қонуни нафақат бюджет ташкилотлари балки, барча хўжалик юритувчи субъектларда бухгалтерия ҳисобини ташкил қилиш ва юритишнинг меъёрий-ҳуқуқий асоси ҳисобланади. Ушбу қонун бухгалтерия ҳисобига оид бошқа барча меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқишда асос ҳисобланади. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини ташкил қилиш ва юритиш ушбу қонун талаблари асосида амалга оширилиши керак.

Ўзбекистон Республикасининг «Бюджет тизими тўғрисида»ги Қонуни (2000 йил 14 декабр) Давлат бюджети ижроси жараёнида бюджет ташкилотларида харажатларни амалга оширишни ташкил қилиш, харажатларни таснифлаш, харажатларни назорат қилишда асос бўлиб ҳисобланади. Бюджет ташкилотларида қилинаётган харажатлар

жумладан, меҳнат ҳақи харажатларининг амалга оширилиши ушбу қонун талабларига мос бўлиши лозим.

Ҳуқуқий асослари: Меҳнат кодекси, “Бухгалтерия ҳисоби” тўғрисидаги қонун, “Бюджет тизими тўғрисида”ги қонун ва Солиқ кодекси

Услубий асослари: “Бухгалтерия ҳисобида ҳужжатлар ва ҳужжатлар айлануви тўғрисида”ги низом, “Бюджет ташкилотлари ходимларини моддий рағбатлантириш махсус жамғармаси тўғриси”да йўриқнома, “Давлат ижтимоий суғуртаси бўйича нафақалар тайинлаш ва тартиби тўғрисида”ги низом, Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетидан турувчи ташкилотларнинг харажатлар сметаси ва штатлар жадвалини тузиш, кўриб чиқиш, тасдиқлаш ва рўйхатдан ўтказиш тартиби тўғрисида”ги низом, “Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги йўриқнома, Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетидан маблағ билан таъминланадиган ташкилотларнинг даврий молиявий ҳисоботларини тузиш, тасдиқлаш ҳамда тақдим қилиш бўйича қоидалар”

Услубий кўрсатма ва тавсиялар: Молия вазирлиги томонидан ҳисобни алоҳида объектлари учун аниқлаштирувчи нормалар, тушунтиришлар хатларга асосан

Ҳисобни ташкил этиш: Молия органи раҳбари томонидан ҳисобни ташкил этиш бўйича тавсия этган иш ҳужжатлари, дастурий таъминот ва бошқалар

1.2.1-чизма. Меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг услубий асослари⁴.

⁴ Муаллиф томонидан мустақил тузилган.

Ўзбекистон Республикасининг “Меҳнат кодекси” (1995 йил 21 декабр) мамлакат ҳудудида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоб-китобларни амалга оширишда меҳнат ҳақи миқдорини белгилаш, иш вақти, меҳнат шароити, меҳнат шартномаси, меҳнат таътили, ижтимоий тўловлар, ижтимоий кафолатлар каби муносабатларни тартибга солиди. Меҳнат кодексига кўра меҳнат ҳақи бўйича энг кам меҳнат ҳақи миқдори, ижтимоий нафақалар миқдори, ижтимоий кафолатлар белгиланади.

Ўзбекистон Республикасининг “Солиқ кодекси” (2007 йил 25 декабр) бюджет ташкилотларида иловчи ходимларнинг меҳнат ҳақиси билан боғлиқ солиққа оид мажбуриятларини белгилайди. Солиқ кодексига кўра меҳнат ҳақи билан боғлиқ даромад солиғи шкалалари, меҳнат ҳақидан ушлаб қолинган даромад солиғи ва солиқ имтиёзлари белгиланади.

Ҳозирги кунда меҳнат ҳақидан даромад солиғи фоиз ставкаси шкалалар бўйича қуйидагича белгиланган:

Меҳнат ҳақининг:

Беш минимал оклад қисмидан 8 фоиз;

Беш минимал оклад қисмидан ўн минимал окладгача қисмидан 16 фоиз;

Ўн минимал оклад қисмидан ортган қисмидан 22 фоиз даромад солиғи ушлаб қолинади (2014 йил 1 январ ҳолатига).

Солиқ кодексига асосан меҳнат ҳақисидан даромад солиғи бўйича имтиёзларга эга бўлган шахслар рўйхати Солиқ кодексига келтириб ўтилган.

Ўзбекистон Республикасининг Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 21 декабрдаги 595-сонли “Фуқароларнинг жамғариб бориладиган пенсия таъминоти тўғрисида»ги Қарори. Ушбу қарор қабул қилиниши билан фаолият юритаётган ишчи ва ходимлар файолияти давомида Давлат пенсия таъминотидан ташқари фуқароларнинг шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисоб рақами очилади ва юритилади. Ушбу шахсий ҳисоб рақам ишчи ва ходимларнинг меҳнат ҳақисидан ушлаб қолинган

даромад солиғи ҳисобидан шакллантирилиши белгиланган. Шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисоб рақамига маблағлар ишчи ва ходимлар меҳнат ҳақисига нисбатан бир фоиз ҳисобланиб меҳнат ҳақидан олинадиган даромад солиғи суммасидан чегирилади. Фуқароларнинг шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисоб рақамлари Республика ҳудудида фаолият юритаётган ДТБ “Халқ банки” филиалларида очилади ва юритилади. Шахсий ҳисоб рақамга маблағларни ўтказиш ва ушбу маблағларни олиш тартиби ушбу қарор асосида тартибга солинади.

“Бухгалтерия ҳисобида ҳужжатлар ва ҳужжатлар айлануви тўғрисидаги Низом” (Ўз.Р АВ. томонидан 2004 йил 14 январда № 1297-сон билан рўйхатдан ўтган). Ушбу низом асосан фаолият юритаётган ташкилотларда бухгалтерия ҳисоби билан боғлиқ ҳужжатлар, ҳужжатларни юритиш тартиби, ҳужжатларнинг айланиш графиги ва ҳужжатларни сақлаш тартибини белгилайди. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувларда юритиладиган ва расмийлаштириладиган ҳужжатлар рўйхати, уларни расмийлаштириш тартиби, ҳужжатларнинг айланиш графиги ҳам ушбу низом талаблари асосида ташкил қилинади.

Бюджет ташкилотлари томонидан ягона ижтимоий тўловни ҳисоблаш, ўтказиб бериш ва тўлашни бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботида қайд етишнинг вақтинчалик тартиби (Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг 2004 йил 22 апрелдаги дк/03-04-04/181-сонли хати). Ушбу меъёрий ҳужжат асосида бюджет ташкилотларида меҳнат ҳақига нисбатан 25 фоиз ягона ижтимоий тўловни ҳисоблаш тартиби, вақтлари, ягона ижтимоий тўловни ҳисоблаш билан боғлиқ ҳолатлар (инобатга олинмайдиган тўловлар) ҳамда ягона ижтимоий тўлов бўйича мажбуриятларни тўлаш тартиби ва муддатлари белгиланади.

“Бюджет ташкилотлари ходимларини моддий рағбатлантириш махсус жамғармаси тўғрисида йўриқнома” Ўз.Р. АВ. томонидан 1995 йил 20 сентябрда № 177-сон билан рўйхатдан ўтган).

Ушбу йўриқномага асосан бюджет ташкилотларида ходимларни моддий рағбатлантириш бўйича жамғарма маблағларини шакллантириш тартиби ҳамда ушбу маблағлар бўйича ходимларни рағбатлантириш ҳолатлари ва тартиби белгиланган. Ушбу йўриқномага асосан ташкилотлар харажатлар сметалари меҳнат ҳақи фондига нисбатан 15 фоиз миқдорда шакллантириш, ушбу маблағларни фаолият давомида ижобий натижаларга эришган ходимларга рағбатлантириш, шу билан бирга ходимларни моддий рағбатлантириш мақсадларида сарфлаш келтирибўтилган.

«Давлат ижтимоий суғуртаси бўйича нафақалар тайинлаш ва тартиби тўғрисида Низом» (Ўз.Р. АВ. томонидан 2002 йил 8 майда № 1136-сон билан рўйхатдан ўтган) талаблари асосида амалга оширилади. Унга кўра касаллик варақасига асосан ходимнинг ҳақиқатда вақтинча меҳнат қобилиятини йўқотган иш кунлари учун юқорида келтириб утилган тартибда ўртача иш ҳақи аниқланиб меҳнат стажидан келиб чиқиб миқдори аниқланади. Ушбу низомга кўра қуйидаги тартиблар белгиланган:

Вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик нафақаси иш стажининг давомийлигидан катъий назар қуйидагиларга касаллик даври учун ижтимоий иш ҳақининг 100 фоизи миқдорида тўланади: ишлаётган Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиларига, байналмилал жангчиларга ва уларга тенглаштирилган бошқа шахсларга, қарамоғида 16 ёшга (ўқувчилар 18 ёшга) етмаган уч ёки ундан ортиқ болалари бўлган ходимларга, Чернобил АЭСдаги авария оқибатларини тугатишда қатнашган ходимларга, Чернобил АЭСдаги авария натижасида радиоактив ифлосланиш зонасидан эвакуация қилинган ва кўчирилган, қон ҳосил Қилувчи органлар касалликлари (утқир лейкоз), қалқонсимон без (аденома,

рак) ва хавфли усмалар билан боғлиқ касалликларга чалинган ходимларга, меҳнатда майибланиш ва касб касаллиги натижасида вақтинча меҳнатга қобилиятсиз бўлган ходимларга.

Ушбу низомга кўра ижтимоий аҳамиятга эга бўлган касалликлар бўйича ҳисобда турган ходимларга улар томонидан давлат ижтимоий суғурта бадали тўлаган даврининг (умумий иш стажининг) давомийлигига боғлиқ равишда вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик нафақаси қуйидаги миқдорларда тўланади: умумий иш стажи 8 йил ва ундан ортиқ бўлган ходимларга иш ҳақининг 100 фоизи миқдорида, умумий иш стажи 5 йилдан 8 йилгача бўлган ходимларга иш ҳақининг 80 фоизи миқдорида, умумий иш стажи 5 йилгача бўлган ходимларга иш ҳақининг 60 фоизи миқдорида.

Низомга кўра ққорида назарда тутилган ходимлардан ташқари бошқа ходимларга вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик бўйича нафақа қуйидаги миқдорларда тўланади: умумий иш стажи 8 йил ва ундан ортиқ бўлган ходимларга ҳамда 21 ёшга етмаган чин (сағир) етимларга иш ҳақининг 80 фоизи миқдорида, умумий иш стажи 8 йилгача бўлган ходимларга иш ҳақининг 60 фоизи миқдорида.

Ушбу низом талабларига кўра ташкилотда меҳнатга лаёқатсизлик нафақаларини тайинланиши бўйича ижтимоий суғурта комиссияси таркиби кадрлар бўлими, касаба уюшмаси, бухгалтерия бўлими ходимларидан иборат тасдиқланади. Ҳар ойда ушбу комиссия томонидан бир марта йиғилиш ўтказилиб баённома асосида тушган касаллик варақалари бўйича меҳнатга лаёқатсизлик нафақалари ва бошқа ижтимоий суғурта нафақалари тайинланади.

“Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетида турувчи ташкилотларнинг харажатлар сметаси ва штатлар жадвалини тузиш, кўриб чиқиш, тасдиқлаш ва рўйхатдан ўтказиш тартиби тўғрисида” Низом (Ўз.Р АВ. томонидан 2010 йил 19 ноябрда № 2157-сон билан рўйхатдан ўтган).

Ушбу низомга кўра ташкилотларда сметалар таркибида меҳнат ҳақи фондини шакллантириш тартиби, меҳнат ҳақи фондини рўйхатдан ўтказишда асословчи ҳужжатларни илова қилиш, меҳнат ҳақи фонди бўйича тўловларни амалга ошириш тартиби белгиланган. Ҳар бир бюджет ташкилотда ушбу низом асосида сетанинг биринчи гуруҳи меҳнат ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловлар бўйича харажат моддалари шакллантирилади ва сметада белгиланган лимит доирасида харажатлар амалга оширилади, смета доирасида меҳнат ҳақи бўйича мажбуриятларнинг тўлови амалга оширилади.

“Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги Йўриқномага асосан бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар бухгалтерияда ҳисобга олинади. Ушбу йўриқномага кўра иш ҳисоби бўйича синтетик ҳамда аналитик сўтлар очилиб ҳисоблашувлар бўйича ҳисоб ишлари юритилади. Бюджет ташкилотларида ходимлар ва стипендия олувчилар билан ҳисоблашувлар 17 сўтнинг тегишли субсўтларида ҳисобга олинади. Ходимлар билан ҳисоблашувлар молиялаштириш манбалари бўйича ҳақиқий харажатлар сўтларида акс эттирилади. Йўриқнома талабларига кўра меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашув муомалаларини қонунийлигини асословчи ҳужжатлар расмийлаштирилади.

Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетидан маблағ билан таъминланадиган ташкилотларнинг даврий молиявий ҳисоботларини тузиш, тасдиқлаш ҳамда тақдим қилиш бўйича қоидалар” Ўз.Р АВ. Томонидан 2011 йил 27 сентябрда № 2270-сон билан рўйхатдан ўтган).

Ушбу меъерий ҳужжат асосида меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар натижасида юзага келган мажбуриятлар ва уларнинг тўлви тўғрисида ҳисобот шакллари расмийлаштирилади.

II-Боб. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобининг амалдаги тизими

2.1. Бюджет ташкилотларида ходимлар меҳнат ҳақисини ҳисоблаш ва ҳисобварақларда акс эттириш

Бюджет ташкилотларида асосан вақтбай асосида иш ҳақи тўланади. Бунда ҳар қайси бюджет ташкилоти намунавий штатлар жадвалига асосланиб штат бирликларини шакллантиради ва белгиланган тартибда разрядларини қуйиб ойлик иш ҳақини (окладларини) ҳисоблайди ва штатлар жадвалини шакллантиради. Ҳозирда бюджет ташкилотларида штатлар жадвалига киритилган баъзи лавозимлар бўйича қонунчиликка асосан белгиланган ойлик иш ҳақлари тайинланади. Бюджет ташкилотларида «Бюджет ташкилотлари ходимларини моддий рағбатлантириш махсус жамғармаси тўғрисида йуриқнома» (Уз.Р АВ. томонидан 1995 йил 20 сентябрда № 177-сон билан руйхатдан утган) асосан ойлик иш ҳақига нисбатан 15 фоиз миқдорида ходимларини моддий рағбатлантириш махсус жамғармаси ташкил этилади ва ушбу низом талаблари бўйича мукофот, моддий рағбатлантириш кўринишида сарфланади.

Бюджет ташкилотларида вақтбай асосида иш ҳақи ҳисобланишида тасдиқланган иш вақтини ҳисобга олиш табелига асосланади. Иш ҳақи ҳисоблаш учун штатлар жадвалида белгиланган ойлик иш ҳақини ҳақиқатда ишлаган иш кунларига бўлиш йўли билан аниқланади. Бюджет ташкилотларида ишловчи ходимлар иш ҳақига қўшимча тўловлар (моддий рағбатлантириш ва бошқалар) ходимларини моддий рағбатлантириш махсус жамғармаси ҳисобидан ёки қонунчиликда белгиланган тартибда бюджетдан ташқари маблағлар ҳисобига тўланади.

Иш ҳақи, мукофотлар, турли моддий ёрдамлар ва бошқа тўловлар ойига бир марта ҳисоблаб ёзилади ва ҳисобда жорий ойнинг охириги кунда акс эттирилади.

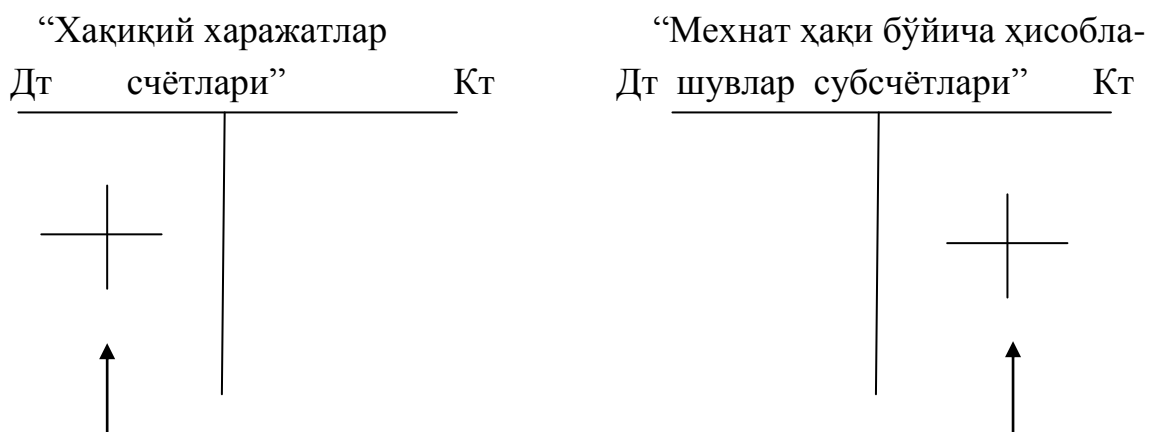
Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳислашувлар 17 “Ходимлар ва стипендиатлар билан ҳисоб-китоблар” счётининг қуйидаги субсчётларда юритилади:

- 170 – “Камомадларга доир ҳисоб-китоблар”;
- 171 – “Ходимлар билан ижтимоий нафақалар бўйича ҳисоб- китоблар”;
- 173 – “Ходимлар билан меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича ҳисоб- китоблар”;
- 176 – “Ходимларнинг иш ҳақидан ушлаб қолинадиган ҳақ бўйича ҳисоб- китоблар”;
- 177 – “Депонентланган тўловлар бўйича ҳисоб-китоблар”;
- 179 – “Ходимлар билан бошқа ҳисоб-китоблар”.

Меҳнат ҳақи, мукофотлар, турли моддий ёрдамлар ва бошқа тўловлар ҳисобланганда қуйидагича бухгалтерия ўтказмаси билан расмийлаштирилади (2.1.1-чизма).

Дт 231, 241, 251, 261, 271 - “Ҳақиқий харажатлар” (маблағлар манбалари) бўйича

Кт 173 - “Меҳнат ҳақи бўйича ходимлар билан ҳисоблашувлар”

2.1.1-чизма. Меҳнат ҳақининг ҳисобланишида ҳисобда акс эттириш⁵.

⁵ Муаллиф томонидан мустақил тузилган.

Иш ҳақини ҳисоблаб ёзиш учун қуйидагилар асосий ҳужжатлар ҳисобланади: ташкилотнинг ишга қабул қилганлик, бўшатганлик ва ходимларни тасдиқланган штатлар жадвали ва иш ҳақи ставкаларига мувофиқ жойдан-жойга кўчириш ҳақидаги буйруқлари, 421-сон шаклдаги фойдаланилган иш вақти ҳисоби ва иш ҳақи ҳисоблаш табели ва бошқа ҳужжатлар.

Табеллар ташкилот раҳбарининг буйруғи билан тайинланган шахслар томонидан ҳар ойда белгиланган шаклда юритилади. Табеллар бутун ташкилот бўйича ёки тузилмавий бўлинмалар (бўлимлар, бўлинмалар, факультетлар, лабораториялар ва бошқалар)га бўлинган ҳолда юритилади. Ойнинг охирида табель бўйича ишланган кунларнинг умумий миқдори, шунингдек, ортиқча ишланган соатлар аниқланади. Тўлдирилган ва тегишли имзолар билан расмийлаштирилган табель ва бошқа ҳужжатлар белгиланган муддатда иш ҳақи ҳисоблаб ёзиш учун бухгалтерияга топширилади.

Масалан. Ташкилотнинг ходимлар бўлими томонидан бухгалтерия бўлимига тақдим этилган табельга кўра ходим апрел ойи давомида 25 иш кунидан 20 кун ишга чиққан, ходимнинг штатлар жадвали бўйича бир ойлик маоши 680000 сўм. Ушбу ходимга жорий ой учун меҳнат ҳақи ҳисоблаймиз:

$$680000/25*20=544000 \text{ сўм меҳнат ҳақи}$$

Ушбу муомала бухгалтерия ҳисобида қуйидагича акс эттирилади

Дт 231 – “Бюджет маблағлари бўйича ҳақиқий харажатлар” 544000

Кт 173 – “Ходимлар билан меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича ҳисоб-китоблар” 544000.

Ойнинг биринчи ярми учун ходимларга аванс берилади. Аванс белгиланган тартибда ушлаб қолиниши керак бўлган солиқ суммасини ҳисобга олмаган ҳолда, коидага кўра, иш ҳақининг 40 фоизи миқдорида

белгиланади. Аванс 389-сон шаклдаги иш ҳақи, аванс бериш учун тўлов қайдномаси бўйича берилади. Ходимларга ойнанинг биринчи ярми учун аванс берилганда қуйидагича бухгалтерия ўтказмаси билан расмийлаштирилади

Дт 173 - “Меҳнат ҳақи бўйича ходимлар билан ҳисоблашувлар”

Кт 120 - “Касса”.

Ой учун иш ҳақи ҳисоблаб ёзиш ва ойнанинг иккинчи ярми учун тўлаш одатда, Т-49-сон шаклдаги ҳисоб-китоб тўлов қайдномаси бўйича амалга оширилади. Ушбу ҳисоб-китоб тўлов қайдномасига ходимларнинг фамилияси, исми ва отасининг исми, ҳисобланган иш ҳақи ва нафақалар суммаси, берилган аванс, ушланган солиқлар ва бошқа суммалар ёзилади.

Меҳнат қонунчилигига асосан бюджет ташкилотлари ходимлари ҳар йили меҳнат таътилига чиқиш ҳуқуқига эга. Бунда меҳнат таътилига чиқиши бўйича буйруқ расмийлаштирилгандан сунг бухгалтерия томонидан ўрнатилган тартибда меҳнат таътили учун иш ҳақи ҳисобланади. Меҳнат таътили учун иш ҳақи ҳисоблашда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 11 мартдаги 133-сон қарори билан тасдиқданган “Ўртача ойлик иш ҳақини ҳисоблаб чиқариш тартиби”га кўра ўртача ойлик иш ҳақи ҳисоблаб топилади. Унга кўра ҳисобланаётган вақтдаги штатлар жадвали бўйича белгиланган ойлик иш ҳақига бир йил давомида ойлик иш ҳақидан ташқари қўшимча олган мукофотлар, бошқа тўловларни 12/1 қўшилиб чиққан натижа 25,4 коэффициентга бўлиш йўли билан бир кунлик меҳнат таътили учун иш ҳақи топилади. Бир кунлик меҳнат таътили учун иш ҳақини таътил кунларига кўпайтириш йўли билан меҳнат таътили учун иш ҳақи топилади.

Масалан. Ташкилотда ишловчи ходим 2013 йил 14 апрелдан 24 иш кунидан иборат меҳнат таътилига чиқди. Ходимнинг штатлар жадвали

бўйича бир ойлик маоши 680000 сўм. Бир йил давомидаги мукофот кўринишида олинган иш ҳақиси 900000 сўмга тенг бўлганлиги аниқланди. Меҳнат таътили учун иш ҳақи миқдорини аниқлаймиз

$(680000+75000(900000/12))/25,4*24= 713385,8$ сўм га тенг бўлади.

Ишдан бўшашда ёки таътилга кетишда қилинган ҳисоб- китоблар 425-сон шаклдаги таътил бериш (ишдан бўшаш) бўйича ҳисоб ёзуви бўйича амалга оширилади. Бу ҳисоб-китоблар бўйича ҳисобланган суммалар жорий ой учун очилган ҳисоб-китоб-тўлов қайдномаларига киритилади. Ишдан бўшашда ёки меҳнат таътилига кетишда қилинадиган бундай ҳисоб-китоблар, ҳисоб- китоб даври оралиғига тўғри келиб қолган ҳолларда, тўловлар 389- сон шаклдаги тўлов қайдномаси ёки касса чиқим ордерлари орқали амалга оширилади. Бу ҳисоб-китоблар орқали ҳисобланган ва тўланган суммалар жорий ой ҳисоб-китоб-тўлов қайдномаларига киритилади.

Юқорида биринчи боб режаларида кўриб ўтилган маълумотларга кўра касаллик варақасига асосан ходимнинг ҳақиқатда вақтинча меҳнат қобилиятини йўқотган иш кунлари учун юқорида келтириб утилган тартибда ўртача иш ҳақи аниқланиб меҳнат стажидан келиб чиқиб миқдори аниқланади.

Қуйидагиларга вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик нафақаси иш стажининг давомийлигидан катъи назар иш ҳақининг 100 фоизи миқдорида тўланади: ишлаётган иккинчи жаҳон уруши қатнашчиларига, байналмилал жангчиларга ва уларга тенглаштирилган бошқа шахсларга, қарамоғида 16 ёшга (ўқувчилар 18 ёшга) етмаган уч ёки ундан ортиқ болалари бўлган ходимларга, Чернобил АЭСдаги авария оқибатларини тугатишда қатнашган ходимларга, Чернобил АЭСдаги авария натижасида радиоактив ифлосланиш зонасидан эвакуация қилинган ва кўчирилган, қон ҳосил қилувчи органлар касалликлари, қалқонсимон без ва хавфли усмалар

билан боғлиқ касалликларга чалинган ходимларга, меҳнатда майибланиш ва касб касаллиги натижасида вақтинча меҳнатга қобилиятсиз бўлган ходимларга.

Ижтимоий аҳамиятга эга бўлган касалликлар давомийлигига боғлиқ равишда вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик нафақаси қуйидаги миқдорларда тўланади:

а) умумий иш стажи 8 йил ва ундан ортиқ бўлган ходимларга иш ҳақининг 100 фоизи миқдорида;

б) умумий иш стажи 5 йилдан 8 йилгача бўлган ходимларга иш ҳақининг 80 фоизи миқдорида;

в) умумий иш стажи 5 йилгача бўлган ходимларга иш ҳақининг 60 фоизи миқдорида.

Юқорида назарда тутилган ходимлардан ташқари қолган ходимларга вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик бўйича нафақа қуйидаги миқдорларда тўланади:

а) умумий иш стажи 8 йил ва ундан ортиқ бўлган ходимларга ҳамда 21 ёшга етмаган чин (сағир) етимларга иш ҳақининг 80 фоизи миқдорида;

б) умумий иш стажи 8 йилгача бўлган ходимларга иш ҳақининг 60 фоизи миқдорида.

Ташкилотда меҳнатга лаёқатсизлик нафақаларини тайинланиши бўйича ижтимоий суғурта комиссияси таркиби кадрлар бўлими, касаба уюшмаси, бухгалтерия бўлими ходимларидан иборат тасдиқланади. Ҳар ойда ушбу комиссия томонидан бир марта йиғилиш ўтказилиб баённома асосида тушган касаллик варақалари бўйича меҳнатга лаёқатсизлик нафақалари ва бошқа ижтимоий суғурта нафақалари тайинланади.

Масалан. Ходим 2013 йил апрел ойида 25 иш кунидан 5 иш куни касаллиги туфайли ишга чиқмаган, 20 иш куни ҳақиқатда ишлаган. Иш стажи 9 йилни ташкил этади. Шу вақтда ойлик иш ҳақи тасдиқланган

штатлар жадвалига мувофиқ 680000 сўмни ташкил этган. Бир йил давомидаги мукофот кўринишида олинган иш ҳақиси 900000 сўмга тенг бўлганлиги аниқланди.

а) Асосий иш ҳақи (ҳақиқатда ишлаган кунлари учун)
 $680000/25*20=544000$ сўм

б) Меҳнатга лаёқатсизлик нафақаси
 $(136000(680000/25*5)+14423(900000/12/25*5)=150423$ сўмни кўпайтирамиз 80% (меҳнат стажи 9 йил бўлгани учун) $=120338,4$ сўмга тенг бўлади.

Ходимнинг 2013 йил апрел ойи учун асосий ва қўшимча иш ҳақи 664338,4 (544000+120338,4) сўмни ташкил этган.

Ҳисоб-китоб-тўлов қайдномалари ана шу қайдномаларни тузган ва текширган ходимлар томонидан имзоланади. Иш ҳақи тўлаш учун рухсатнома ташкилот раҳбари ва бош ҳисобчи томонидан имзоланади.

Иш ҳақи, вақтинча меҳнатга лаёқатсизлик нафақалари ва мукофотларни тўлашнинг белгиланган муддатлари тугаши билан кассир:

- тўлов қайдномасида иш ҳақи, вақтинча меҳнатга лаёқатсизлик нафақалари ёки мукофотлар тўланмаган шахслар фамилияси тўғрисида штамп қуйиши ёки қўлда «Депонентланган» деб белги қуйиши;
- депонентланган суммалар реестрини тузиши;
- қайднома охирида ҳақиқатда тўланган сумма ва иш ҳақи, вақтинча меҳнатга лаёқатсизлик нафақалари, стипендия, пенсия ёки мукофотларни тўлашнинг олинмаган, депонентланиши керак бўлган суммаси тўғрисида ёзиб қуйиши, ушбу суммаларни тўлов қайдномаси бўйича умумий якун билан солиштириши ва ёзувни уз имзоси билан тасдиқлаши керак.

Ташкилотда иш ҳақи ҳисоблаш тўлаш бўйича маълумот олиш учун хар бир ходим бўйича 417-сон шаклдаги карточка маълумотномалар юритилади.

2.2. Бюджет ташкилотларида ходимлар меҳнат ҳақисидан чегириладиган даромад солиғи ва мажбурий ушланмалар ҳисоби

Солиқ қонунчилигига асосан республикамиз ҳудудида корхона ва ташкилотларда фаолият юритаётган ишчи ва ходимлар Солиқ кодексида белгиланган фоиз ставкаларда даромад солиғи ва мажбурий ушланмаларни тўлашлари белгилаб қўйилган. Ишчи ва ходимларнинг меҳнат ҳақиси билан боғлиқ оолган даромадларидан чегириб қолинандиган солиқ суммасини иш берувчи ушлаб қолиб тегишли ҳудудий Давлат солиқ инспекциялари ҳисоб рақамларига ўтказиб берадилар.

Барча корхона ва ташкилотлар каби бюджет ташкилотлари ҳам ташкилотда фаолият юритаётган ишчи ва ходимлар меҳнат ҳақисидан даромад солиғи ва мажбурий ушланмаларни ушлаб қолади ва ҳудудий Давлат солиқ инспекцияси ҳисоб рақамларига ўтказиб беради. Демак, бюджет ташкилотларида ишчи ва ходимлар меҳнат ҳақиси билан боғлиқ даромад солиғи ва мажбурий ушланмаларни ҳисоблаш ва уларни бухгалтерия ҳисобида акс эттириш алоҳида ҳисоб-китобларни, ҳужжатлаштиришларни талаб этади.

Дастлаб меҳнат ҳақи билан боғлиқ даромад солиғи фоиз ставкалари ва шкалаларини кўриб чиқсак, меҳнат ҳақидан даромад солиғи Солиқ кодексига кўра учта шкала бўйича ушлаб қолинади:

Меҳнат ҳақининг

Энг кам меҳнат ҳақи*5 қисмидан	8 фоиз
(Энг кам меҳнат ҳақи*10 - энг кам меҳнат ҳақи*5) қисмидан	16 фоиз
Энг кам меҳнат ҳақи *10 миқдордан ортган қисмидан	22 фоиз

Солиқ солиш мақсадлари учун энг кам иш ҳақининг миқдори йил бошидан эътиборан ортиб боровчи яқун тарзида ҳисобланади (йил

бошидан тегишли давр учун энг кам иш хакининг ойлик миқдорлари суммаси).

Солик солинадиган даромадга куйидагилар киритилмайди:

а) давлат ижтимоий сугуртаси ва давлат ижтимоий таъминоти буйича нафакалар, ишсизлик буйича нафакалар ва меҳнат шартномаси бекор қилинганда туланидиган ишдан бушатиш нафақаси, хомиладорлик ва туғиш нафақалари, вақтинча меҳнатга қобилиятсизлик нафақаларидан ташқари, шунингдек хайрия ва экология жамғармалари маблағларидан фуқароларга пул ва натура шаклида бериладиган нафакалар ҳамда бошқа ёрдам турлари;

б) олинадиган алиментлар;

в) олий укув юртлири ва урта махсус ҳамда хунар техника укув юртлири ҳамда улар базасида ташкил этилган бизнес мактаблари, шу жумладан олий ва урта диний укув юртлири томоонидан уз талабаларига ва укувчиларига тайинланадиган стипендиялар, шунингдек хайрия ва экология жамғармалари маблағларидан таъсис этиладиган стипендиялар;

г) хунар-техника билим юртлирининг ҳамда улар базасида ташкил этилган бизнес мактабларининг укувчилари бажарган иш учун уларга ушбу билим юртлири ва бизнес мактаблари берадиган туловлари;

д) давлат пенсиялари, шунингдек уларга устамалар;

е) шахслар қон топширганлик учун, донорликнинг бошқа турлари учун, она сути топширганлик учун оладиган суммалар, шунингдек тиббиёт муассасаларининг ходимлари қон йигиб топширганликлари учун оладиган суммалар;

ж) майиб булиш ёки соғлигининг бшқача тарзда шикастланиши билан боғлиқ ҳолда, шунингдек боқувчисининг вафот этганлиги муносабати билан қурилган зарарни қоплаш юзасидан олинадиган суммалар;

з) фукарларнинг хорижда ишлашга юборилиши мунсабати билан давлат корхоналари, муассасалари ва ташкилотларидан чет эл валютасида олади-ган иш хаки суммалари ва бошка суммалар – конун хужжатларида белгиланган суммалар доирасида;

и) жисмоний шахсларнинг хусусий мулк хукуки асосида узларига карашли булган мол-мулкни сотиш натижасида ладиган суммалари, тадбиркорлик фаолияти доирасида амалга ошириладиган мол-мулкни сотиш натижасида оладиган даромадларидан ташкари;

к) шахсларнинг шахсий ёрдамчи хужаликда етиштирган корамол, куён, нутрия, балик, паррандаларни хам тирик холатда, хам уларни суйиб махсу-лотларини хом хом ва кайта ишланган холда, шунингдек асаларичилик махсулотларини ва бундай хужаликда етиштирилган табиий ёки кайта иш-ланган дехкончилик махсулотларини сотишдан олган даромадлари сумма-си. Фукарода шахсий ёрдамчи хужалик мавжудлиги махаллий давлат хоки-мияти органлари ёки фукарлар узини узи бошкариш органларининг маълумотномаси билан тасдикланади;

л) бир йил мобайнида юридик шахслардан олинган энг кам иш хаки миқдорининг олти бараваригача бўлган суммадаги кимматли совгалар кий-мати, шунингдек халқаро хамда республика танлов ва мусбакаларида олинган соврин буюмлар кийматининг суммаси;

м) мерос килиб колдириш ва хадя килиш натижасида олинган суммалар ва мол-мулк киймати, фан, адабиёт ва санъат асарлари муаллифларининг меросхурлари (хукукий ворислари) оладиган муаллифлик хаки суммалари бундан мустасно;

н) давлат заёмларининг облигациялари ва лотореялари буйича ютуқлар, шунингдек Ўзбекистон Республикасининг давлат кимматли коғозлари бу-йича фоизлар;

о) фукарларнинг сугурта буйича оладиган суммалари;

п) бир йил мобайнида берилган моддий ёрдам суммалари:

табiiй офатлар, бошка фавкулудда холатлар муносабати билан берила-диган моддий ёрдам суммалари – тулалигича;

вафот этган ходимнинг оила аъзоларига ёки оила аъзолари вафот этганлиги муносабати билан ходимга бериладиган моддий ёрдам суммалари – энг кам иш хакининг ун бараваригача микдорда;

бошка холларда - энг кам иш хакининг ун икки бараваригача микдорда;

р) депозит сертификатлари буйича даромадлар, банклардаги омонатлар ва давлат хазина мажбуриятлари буйича фоизлар ва ютуқлар;

с) фукароларининг иш хаки ва солиқ солинадиган бошка даромадларининг давлат корхоналари мол-мулкани сотиб олиш, хусусийлаштирилаётган корхоналар акцияларини сотиб олиш.

т) патент эгаси булган жисмоний шахснинг (лицензиарнинг) саноат мулки объектларидан уз ишлаб чиқаришида фойдаланишда ёки фойдаланиш бошланган санадан эътиборан амал қилиш муддати доирасида уларга лицензиялар сотишдан, шунингдек лицензиат саноат мулки объектларидан фойдалана бошлаган санадан эътиборан ушбу фойдаланишдан олган даромад суммалари:

ихтиролар ва селекция ютуғидан патент буйича – беш йил давомида;

ихтиролардан дастлабки патент буйича фойдаланишдан – уч йил давомида;

селекция ютуғидан гувоҳнома буйича – уч йил давомида;

саноат намунасида патент буйича – уч йил давомида;

саноат намунасида дастлабки патент буйича – икки йил давомида;

фойдали моделдан гувоҳнома буйича – икки йил давомида;

Иш ҳақига нисбатан 1 фоиз шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисоб рақамига ўтказиладиган бадал меҳнат ҳақидан ушлаб қолинадиган даромад солиғидан чегирилади.

Меҳнат ҳақидан бюджетдан ташқари пенсия жамғармаси 6 фоиз миқдорда мажбурий ижтимоий суғурта бадали ушлаб қолинади.

Ташкилотда ишловчи ходимларнинг манфатларини ҳимоя қилувчи, ҳар хил тадбирлар ва дам олиш масканларига йўлланмалар берувчи касаба уюшмасига 1 фоиз аъзолик бадали ушлаб қолинади.

Ташкилотда ишловчи ходимларнинг ўз аризасига кўра меҳнат ҳақидан коммунал хизматлар ва олинган истеъмол кредити, ипотека кредитлари бўйича мажбуриятларни қоплаш маблағлар йўналитилиши мумкин.

Меҳнат ҳақидан ходимнинг розилигисиз суд қарорлари асосида алимент, бож тўловлари ва жарималар ундирилиши мумкин.

Масалан. Ташкилотнинг ходимлар бўлими томонидан бухгалтерия бўлимига тақдим этилган табельга кўра ходим апрел ойи давомида 25 иш кунидан 20 кун ишга чиққан, ходимнинг штатлар жадвали бўйича бир ойлик маоши 680000 сўм. Ушбу ходимга жорий ой учун меҳнат ҳақи ҳисоблаймиз:

$$680000/25*20=544000 \text{ сўм меҳнат ҳақи}$$

Ушбу меҳнат ҳақидан даромад солиғи ва мажбурий ушланмаларни ушлаб қолиш бўйича ҳисоб-китоблар

Даромад солиғи:

Меҳнат ҳақининг энг кам меҳнат ҳақи*5 қисмидан 8 фоиз

$$5*79590*8\%=31836$$

Меҳнат ҳақининг (энг кам меҳнат ҳақи*10- энг кам меҳнат ҳақи*5) ораликдаги қисмидан 16 фоиз

$$(10*79590-5*79590)*16\%=23368$$

Мехнат ҳақидан жами даромад солиғи 55204 (31836+23368) сўм.

Шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисоб рақамига 1 фоиз

$$544000*1\%=5440 \text{ сўм,}$$

Пенсия жамғармасига 6 фоиз мажбурий ижтимоий суғурта

$$544000*6\%=32640 \text{ сўм,}$$

Касаба уюшмасига 1 фоиз аъзолик бадали

$$544000*1\%=5440 \text{ сўм.}$$

Демак, мехнат ҳақидан даромад солиғи ва мажбурий ушланмаларни чегириб қолсак

$544000-(55204-5440)-32640-5440=456156$ сўм. Ходимнинг қўлга оладиган мехнат ҳақиси 456156 сўм.

Ушбу муомалаларни бухгалтерияда қуйидагича акс эттириш мумкин⁶.

№	Муомала мазмуни	Сумма	Дт	Кт
1	Мехнат ҳақи ҳисобланди	544000	231	173
2	Мехнат ҳақидан даромад солиғи ушлаб қолинди	55204	173	160
3	Шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисоб рақамига 1 фоиз	5440	160	162
4	Пенсия жамғармасига 6 фоиз мажбурий ижтимоий суғурта	32640	173	163
5	Касаба уюшмасига 1 фоиз аъзолик бадали	5440	173	176

⁶ Муаллиф томонидан мустақил тузилган.

Ушбу муомалаларни ҳисобда акс эттириш учун қуйидаги ҳужжатлар асос бўлади⁷.

№	Муомала мазмуни	Асос бўлувчи ҳужжатлар
1	Мехнат ҳақи ҳисобланди	Табель
2	Мехнат ҳақидан даромад солиғи ушлаб қолинди	Бухгалтерия маълумотномаси
3	Шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисоб рақамига 1 фоиз	Бухгалтерия маълумотномаси
4	Пенсия жамғармасига 6 фоиз мажбурий ижтимоий суғурта	Бухгалтерия маълумотномаси
5	Касаба уюшмасига 1 фоиз аъзолик бадали	Бухгалтерия маълумотномаси

Мехнат ҳақини ҳисоблаш 5-сон мемориал ордера акс эттирилади.

25 фоиз ягона ижтимоий тўлов мехнат ҳақиға нисбатан ҳисобланади ва смета бўйича ташкилот тўловни амалға оширади.

$$544000 * 25\% = 136000 \text{ сўм.}$$

Ягона ижтимоий тўловни ҳисобда акс эттириш қуйидагича (маблағлар манбалари бўйича ҳақиқий харажатларда акс эттирилади.)

Дт 231 “Бюджет маблағлари бўйича ҳақиқий харажатлар” 136000 сўм

Кт 161 “Ягона ижтимоий тўлов бўйича ҳисоб-китоблар” 136000 сўм

Ташкилотда ишлови ходимға вақтинчалик касаллиги учун ижтимоий тўлов ҳисобланиши (маблағлар манбалри бўйича) бухгалтерияда қуйидагича акс эттирилади.

Дт 231 “Бюджет маблағлари бўйича ҳақиқий харажатлар”

Кт 171 “Ходимлар билан ижтимоий нафақалар бўйича ҳисоб-китоблар”

⁷ Муаллиф томонидан мустақил тузилган.

Вақтида олинмаган меҳнат ҳақи депонентга ўказилиши қуйидаги кўринишда ҳисобда акс эттирилади.

ДТ 173 – “Ходимлар билан меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича ҳисоб-китоблар”

КТ 177 – “Депонентланган тўловлар бўйича ҳисоб-китоблар”

Бир вақтнинг ўзида олинмаган меҳнат ҳақи банкга қайтариб топширилади

ДТ 232 – “Бюджетдан молиялаштириш”

КТ 120 – “Касса”.

2.3. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини такомиллаштириш масалалари

Давлат бюджети ижроси жараёнида бюджет маблағларидан оқилона ва самаралари фойдаланиш борасида амалга оширилаётган ислохотлар бевосита бюджет ташкилотлари сметалари ижроси билан боғлиқ бўлиб, ташкилотларда маблағлардан оқилона фойдаланиш, сметалар ижросини назорат қилиш бюджет маблағларини мақсадли сарфлашга хизмат қилади. Шундан келиб чиқиб, бюджет ижроси бўйича ахборотларни шакллантиришнинг энг қуйи бўғини ҳисобланган бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисобини такомиллаштириб бориш замон талаби ҳисобланади. Бюджет ташкилотларида сметалар ижросини ташкил қилиш ва ҳисобини юритишда энг асосий харажатлар ташкилотда ишловчи ишчи ва ходимлар меҳнат ҳақиси ҳисобланиб, ушбу маблағлар бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини ташкил қилишнинг ўзига хос жиҳатлари мавжуд.

Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисоби мураккаб жараён бўлиб, меҳнат ҳақи ҳисоби билан боғлиқ қонунчиликдаги ўзгаришлар, солиқ ва мажбурий ушланмалар бўйича фоиз ставкаларининг ўзгариши ҳамда солиқ имтиёзларининг берилиши меҳнат ҳақини ҳисоблаш, меҳнат ҳақи билан боғлиқ даромад

солиғи ва мажбурий ушланмаларни ҳисоблаш, меҳнат ҳақи бўйича юзага келган мажбуриятларнинг тўловини амалга ошириш, муомалаларни ҳисобварақлар ва ҳисоб регистрларида акс эттириш тартибини янги қабул қилинган меъёрий ҳужжатлар талаблари даражасида юритишни талаб этилади. Бу эса ўз навбатида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини мунтазам такомиллаштириб боришни талаб этади.

Шундан келиб чиқиб мустақиллик йилларида бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини ташкил қилиш билан боғлиқ “Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги Йўриқнома (Ўз.Р АВ. томонидан 2010 йил 22 декабрда № 2169-сон билан рўйхатдан ўтган) қабул қилинди. Ушбу йўриқномада бозор иқтисодиёти талабларидан келиб чиқиб ташкилотларнинг молиявий натижаларини шакллантириш белгиланади. Бу ўз навбатида ташкилотнинг фаолияти натижаларини баҳолаш ва таҳлил қилиш, тўлов қобилиятини аниқлаш имкониятини беради.

Ушбу йўриқномага кўра бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар 173 – “Ходимлар билан меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича ҳисоб-китоблар” счётида ҳисобга олинади. Меҳнат ҳақи бўйича харажатлар эса маблағлар манбалари бўйича ҳақиқий харажатларда акс эттирилади. Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетига турувчи ташкилотларнинг харажатлар сметаси ва штатлар жадвалини тузиш, кўриб чиқиш, тасдиқлаш ва рўйхатдан ўтказиш тартиби тўғрисида” Низом Ўз.Р АВ. томонидан 2010 йил 19 ноябрда № 2157-сон билан рўйхатдан ўтган)га кўра ходимлар меҳнат ҳақиси ва ходимларни рағбатлантириш фони алоҳида харажат моддалари сифатида режалаштирилиши ва акс эттирилиши белгиланган. Бюджет маблағларидан оқилона фойдаланишда ахборотларнинг аниқлиги ва

ишончилиги мухим ҳисобланади. Бюджет маблағларидан самарали фойдаланишни таъминлашда рағбатлантириш фонди ва меҳнат ҳақи харажат моддалари бўйича муомалалар битта счёт 173 – “Ходимлар билан меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича ҳисоб-китоблар”да акс эттирилиши ахборотларни аналитик тарзда ҳисобга олиш имкониятини камайтиради.

Бюджет ташкилотларида меҳнат ҳақи бўйича даромад солиғи ва мажбурий ушланмаларнинг тўғри ҳисобланганлигини текшириш учун меҳнат ҳақи ҳисобланган даврда даромад солиғи шкалалари ва фоиз ставкалари ҳамда мажбурий ушланмалар бўйича фоиз ставкаларини ҳисобланган меҳнат ҳақи билан солиштирилади. Бунда, даромад солиғи бўйича имтиёзларга эга бўлган ходимларнинг имтиёзлари инобатга олиниши лозим. Бундан, ташқари меҳнат ҳақидан олинадиган даромад солиғи ўсиб боровчи тартибда ҳисобланиши, энг кам меҳнат ҳақи йил бошидаги ҳолат бўйича ҳисобланиши эътибордан четда қолиши мумкин.

Бюджет ташкилотларида маблағлардан оқилона фойдаланиш, мажбуриятларни назорат қилиш учун ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисоби назоратини ташкил қилиш борасида бир қанча амалга оширилиши лозим бўлган ишлар мавжуд. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисоби бўйича назорат Молия органи Назорат ва тафтиш бош бошқармаси тизимидаги бошқармалар томонидан ташкил қилинган текширишлар бўйича режали ёки оралиқ назорат ўтказилади холос. Давлат бюджетининг асосий истеъмолчиси ҳисобланган ҳисобланган бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисоби бўйича ички назорат тизими йўлга қўйилмаган.

Бюджет ташкилотларида маблағлар манбалари бўйича ҳақиқий харажатлар алоҳида счётларда:

231 - “Бюджет маблағлари бўйича ҳақиқий харажатлар”

241 – “Тўловларнинг махсус турларига доир ҳисоб-китоблар бўйича маблағлар ҳисобига амалга оширилган ҳақиқий харажатлар”

251 – “Таълим муассасаларида ўқитишнинг тўлов-контракт шаклидан тушган тушумлар ҳисобидан амалга оширилган ҳақиқий харажатлар”

261 – “Бюджет ташкилотини ривожлантириш жамғармаси маблағлари ҳисобидан амалга оширилган ҳақиқий харажатлар”

271 – “Бошқа даромадлар бўйича ҳақиқий харажатлар”да ҳисобга олинади.

Ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар эса 173 – “Ходимлар билан меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича ҳисоб-китоблар” счётида ҳисобга олинади. Бу эса, маблағлар манбалари бўйича ходимлар билан меҳнат ҳақи юзасидан ҳисоблашувлар тўғрисида тезкор маълумот олишни қийинлаштиради ва ишончли тезкор ахборотни шакллантиришда мураккаб ҳисоблашларни амага оширишни талаб этади.

Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини такомиллаштириш бўйича қуйидаги таклифларни келтириб ўтишни мақсадга мувофиқ деб ўйлаймиз⁸:

- Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини меъёрий ҳужжатлар талаблари асосида ташкил қилиш ва юритиш;

- Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисоби юзасидан ҳужжатлар айланиш графигини ишлаб чиқиш ва унга амал қилиш;

- Ташкилотни молиялаштириш манбалари бўйича бюджет ва бюджетдан ташқари (тўловларнинг махсус турларига доир ҳисоб-китоблардан тушган маблағлар, тўлов-контракт шаклидан тушган маблағлар, ривожлантириш жамғармаси мблағлари ва бошқа бюджетдан ташқари маблағлар)маблағларга ажратилади. Ушбу маблағлар бўйича

⁸ Муаллиф томонидан мустақил шакллантирилган.

ходимларга ҳисобланган меҳнат ҳақи тўғриси батафсил ва ишончли ахборотни шакллантириш учун ходимлар ва стипендия олувчилар билан ҳисоблашувлар счётлари таркибида ишчи субсчётларни очиш ва улардан фойдаланиш. Масалан,

173/1- Бюджет маблағлари бўйича “Меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар”;

173/2- Тўловларнинг махсус турларига доир маблағлар бўйича “Меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар”;

173/3- Тўлов-контракт шаклидан тушган маблағлар “Меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар”;

173/4- Бошқа бюджетдан ташқари маблағлар “Меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар”;

- Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисоби бўйича ички назорат тизими яъни ички аудит хизматини йўлга қўйиш. Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисоби бўйича ички аудитни ўтказиш бўйича услубиётни ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш;

- Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини юритишда рағбатлантириш фондида алоҳида эътибор қаратилиб, рағбатлантириш фонди ва меҳнат ҳақини алоҳида счётларда акс эттириш, орқали маблағлардан фойдаланишнинг аналитик ҳисобини юритишни ташкил қилиш. Рағбатлантириш фонди бўйича янги счёт очиш масалан, 178 – “Ходимлар билан рағбатлантириш фонди бўйича ҳисоблашувлар” тавсия этилади.

Хулоса

Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини такомиллаштириш бўйича қуйидаги тавсияларни келтириб ўтишни мақсадга мувофиқ деб ўйлаймиз:

- Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини меъёрий ҳужжатлар талаблари асосида ташкил қилиш ва юритиш;

- Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисоби юзасидан ҳужжатлар айланиш графигини ишлаб чиқиш ва унга амал қилиш;

- бюджет ва бюджетдан ташқари маблағлар бўйича ходимларга ҳисобланган меҳнат ҳақи тўғриси батафсил ва ишончли ахборотни шакллантириш учун ходимлар ва стипендия олувчилар билан ҳисоблашувлар счётлари таркибида ишчи субсчётларни очиш ва улардан фойдаланиш (3.2-режа);

- Бюджет ташкилотларида ходимлар билан меҳнат ҳақи бўйича ҳисоблашувлар ҳисобини юритишда рағбатлантириш фондида алоҳида эътибор қаратилиб, рағбатлантириш фонди ва меҳнат ҳақини алоҳида счётларда акс эттириш, орқали маблағлардан фойдаланишнинг аналитик ҳисобини юритишни ташкил қилиш. Рағбатлантириш фонди бўйича янги счёт очиш масалан, 178 – “Ходимлар билан рағбатлантириш фонди бўйича ҳисоблашувлар” тавсия этилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

Норматив ҳуқуқий ҳужжатлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Меҳнат кодекси” 1995 йил 21 декабр
2. Ўзбекистон Республикасининг “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги Қонуни. 1996 й. 30 август
3. Ўзбекистон Республикасининг «Бюджет тизими тўғрисида»ги Қонуни 2000 йил 14 декабр
4. Ўзбекистон Республикасининг “Солиқ кодекси” 2007 йил 25 декабр)
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 5 феврал 54-сонли қарори билан тасдиқланган “Маҳсулотлар (ишлар, хизматлар)ни ишлаб чиқариш ва сотиш харажатлари таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисида”ги Низом
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 21 декабрдаги 595-сонли “Фуқароларнинг жамғариб бориладиган пенсия таъминоти тўғрисида»ги қарори.
7. “Бухгалтерия ҳисобида ҳужжатлар ва ҳужжатлар айлануви тўғрисидаги Низом” Ўз.Р АВ. томонидан 2004 йил 14 январда № 1297-сон билан рўйхатдан ўтган.
8. Бюджет ташкилотлари томонидан ягона ижтимоий тўловни ҳисоблаш, ўтказиб бериш ва тўлашни бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботида қайд этишнинг вақтинчалик тартиби Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг 2004 йил 22 апрелдаги дк/03-04-04/181-сонли хати.
9. “Бюджет ташкилотлари ходимларини моддий рағбатлантириш махсус жамғармаси тўғрисида йўриқнома” Ўз.Р АВ. томонидан 1995 йил 20 сентябрда № 177-сон билан рўйхатдан ўтган.
- 10.«Давлат ижтимоий суғуртаси бўйича нафақалар тайинлаш ва тартиби тўғрисида Низом» Ўз.Р. АВ. томонидан 2002 йил 8 майда № 1136-сон билан руйхатдан ўтган

11. “Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетида турувчи ташкилотларнинг харажатлар сметаси ва штатлар жадвалини тузиш, кўриб чиқиш, тасдиқлаш ва рўйхатдан ўтказиш тартиби тўғрисида” Низом Ўз.Р АВ. томонидан 2010 йил 19 ноябрда № 2157-сон билан рўйхатдан ўтган.
12. “Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби тўғрисида”ги Йўриқнома Ўз.Р АВ. томонидан 2010 йил 22 декабрда № 2169-сон билан рўйхатдан ўтган;
13. “Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетидан маблағ билан таъминланадиган ташкилотларнинг даврий молиявий ҳисоботларини тузиш, тасдиқлаш ҳамда тақдим қилиш бўйича қоидалар” Ўз.Р АВ. Томонидан 2011 йил 27 сентябрда № 2270-сон билан рўйхатдан ўтган.

Президент асарлари:

14. Каримов И.А. Барча режа ва дастурларимиз Ватанимиз тараққиётини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини оширишга хизмат қилади.- Т.: 2011
15. Каримов И.А. 2012-йил “Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади. Т. : “Ўзбекистон”, 2012 й

Асосий адабиётлар:

16. Файзиев Ш. Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби. – Т. ТМИ, 2005.
17. Кондраков Н.П., Кондраков И.Н. Бухгалтерский учет в бюджетных организациях. -М.: Проспект, 2006.
18. Останақулов М. Бюджет ҳисоби. Дарслик. – Т: Талқин. 2008
19. Қосимова Г. Давлат бюджети ижросининг ғазначилик тизими. Ўқув кўлланма. - Т.: "ИҚТИСОД-МОЛИЯ", 2008
20. Красноперова О. Бюджетный учет - Москва: "ГроссМедиа Ферлаг", 2008.

- 21.Останақулов М. Давлат бюджети ғазна ижросининг бухгалтерия ҳисоби. Ўқув кўлланма. - Т.: "ИҚТИСОД-МОЛИЯ", 2009
- 22.Останақулов М. Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби. Ўқув кўлланма - Т.: "ИҚТИСОД-МОЛИЯ", 2009
- 23.Останақулов М. Давлат сектори ва бухгалтерия ҳисоби. - Т.: "ИҚТИСОД-МОЛИЯ", 2009
- 24.Останақулов М. Давлат сектори ва бухгалтерия ҳисоби. - Т.: "ИҚТИСОД-МОЛИЯ", 2010
- 25.Останақулов М. Ғазначилик органларида бухгалтерия ҳисоби. Дарслик. – Т.: “ИҚТИСОД-МОЛИЯ”, 2010 й
- 26.Ибрагимов А.,Сугирбаев Б. Бюджет назорати ва аудити. – Т.: “ИнфоСОМ.УЗ”2010.
- 27.С.У.Меҳмонов Бюджет ҳисоби. Ўқув кўлланма. – Т.: “Фан ва технология”, 2012
- 28.С.У.Меҳмонов, Д.Убайдуллаев. Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби. Дарслик. – Т.: “Сано-Стандарт”, 2013
- 29.Иқтисодий журналлар. 2011-2013 йиллар

Фойдаланилган интернет сайтлари:

www.lex.uz

www.gov.uz

www.edu.uz

www.norma.uz

www.tfi.uz

www.ziyonet.uz